

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Bakalářská práce

„Dobrovolná skromnost“ a člověk 21. století

Barbora NOVÁKOVÁ

© 2013 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Nováková Barbora

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

"Dobrovolná skromnost" a člověk 21.století

Anglický název

"Voluntary modesty" and the Man of the 21st century

Cíle práce

Cílem této bakalářské práce je přiblížit čtenáři koncept dobrovolné skromnosti a vysvětlit důvody, proč je v dnešní době tak důležitá. Chci upozornit na nutnost omezení našich nároků a potřeb, pokud chceme pomoci budoucím generacím. Dále je cílem této práce u oslovených lidí zjistit, jaké mají hodnoty, co je pro ně nepostradatelné a v čem by byli ochotni se omezit, v zájmu svém i v zájmu celku. Zaměřím se na jejich přesvědčení, které vychází z vnitřních hodnot a ne z ekonomického tlaku. Pokud lidé vnitřně chtějí žít dobrovolně skromně, budu se snažit zjistit příčiny toho, proč tak stále nežijí.

Metodika

Tato bakalářská práce je zaměřena na současný vztah člověka k dobrovolné skromnosti, kde má významnou roli i životní prostředí. Budu se zabývat aktuálním povědomím o této problematice. Zaměřím se na rizika spojená s lidskou činností hlavně z ekologického hlediska. Pomocí techniky sociologického výzkumu budu zjišťovat indikátory, které vedou k pozitivnímu nahlížení na koncept dobrovolné skromnosti.

Harmonogram zpracování

Vypracování zadání práce: 6/2012

Vypracování rešerše: 8/2012

Vlastní zpracování: 11/2012

Analýza výsledků: 1/2013

Formulace závěrů: 2/2013

Rozsah textové části

30 - 40 stran

Klíčová slova

Dobrovolná skromnost, životní prostředí, ekologie, spotřeba, kvalita života

Doporučené zdroje informací

LIBROVÁ, H., Pestří a zelení: kapitoly o dobrovolné skromnosti, 1. vyd. Brno: VERONICA a Hnutí DUHA, 1994, ISBN 80-85368-18-8

KELLER, J., Až na dno blahobytu, 3. vyd. Praha: EsrthSave Cz s. r. o., 2005, ISBN 80-903085-7-0

LIBROVÁ, H., Vlažní a váhaví: kapitoly o ekologickém luxusu, 1. vyd. Brno: Doplněk, 2003, ISBN 80-7239-149-6

WHITEFIELD P., Permakultura v kostce, Praha: Synergie, 1996, ISBN 80-901797-4-6

KLÍMA I.: Jak přežít blahobyť, 1. vyd., Brno: Doplněk, 2001, ISBN 80-7239-072-4

Vedoucí práce

Bělohoubek Miloš, PaedDr., CSc.

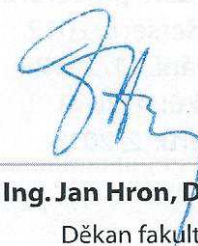
Termín odevzdání

březen 2013

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

V Praze dne 15.1.2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "“Dobrovolná skromnost“ a člověk 21. století" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2013

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce panu PaedDr. Milošovi Bělohoubkovi, CSc., za jeho čas strávený konzultacemi dané problematiky, ochotu, trpělivost a podnětné rady, které mi poskytl při psaní této práce. Dále chci poděkovat paní Ing. Ireně Herové, za pomoc při sestavování ankety, která byla následně použita pro výzkum.

„Dobrovolná skromnost“ a člověk 21. století

„Voluntary modesty“ and the Man of the 21st century

Souhrn

V dnešní době existuje více životních stylů. Jedním z nich je i dobrovolná skromnost. Tato práce vysvětluje, proč je tento směr v dnešní společnosti tak důležitý a přibližuje ho jako jednu z možností záchrany zdrojů a planety. Jedná se o zcela dobrovolné omezení spotřeby a konzumu, které pochází z vlastního vnitřního přesvědčení. Člověk, který žije v souladu s přírodou, sám cítí potřebu nezatěžovat přírodní životní prostředí více, než je opravdu nutné. V této práci jsou uvedeny možnosti řešení, způsoby, jak vést lidi k pochopení dané problematiky. Například vzděláváním a ekologickou výchovou je ovlivněno chování lidí. Je zmíněna permakultura a soběstačné domy, které se už v současnosti budují. Jednu takovou stavbu jsem v souvislosti s psaním bakalářské práce navštívila. Patří mezi reálné možnosti budoucího obývání této planety. Součástí práce je vlastní výzkum, který se zaměřuje hlavně na ekologickou aktivitu respondentů, schopnost omezení se ve spotřebě. Dále informuje o tom, jaké mají lidé povědomí o stavu planety a o trvalé udržitelnosti současného životního stylu. Šetření se zaměřuje také na znalost pojmu „dobrovolná skromnost“.

Summary

Currently, there are more lifestyles. One of them is voluntary modesty. This essay explains why this trend in the today's society is so important and approaches him as one way of saving resources and the planet. It is a completely voluntary restriction of consumption and consumerism, which comes from his own inner conviction. People living in harmony with nature, feel the need to burden the natural environment more than is really necessary. In this material I would like to suggests solutions, ways to lead people to understand the issue. For example, education and environmental education is influenced by the behavior of people. Mentions permaculture and self-sufficient houses that are already present in the proceedings of building. One of such construction in connection with writing thesis I have been visited. These include real opportunities for future habitation of this planet. Part of the work is a private research, which focuses especially on the ecological activity of respondent, the ability to limit the consumption, provides information on what people have awareness about the status of the planet and the sustainability of the current lifestyle. The survey also focuses on knowledge of the term "voluntary humility".

Klíčová slova: Dobrovolná skromnost, životní prostředí, ekologie, spotřeba, kvalita života, člověk, trvalá udržitelnost, etika

Keywords: Voluntary modesty, environment, ecology, consumption, quality of life, man, permanent sustainability, ethics

Obsah

1. Úvod	9
2. Cíl práce a metodika	10
2.1. Cíl práce	10
2.2. Metodika	10
3. Přehled řešené problematiky	11
3.1. Ekologická krize a ekologická etika	11
3.1.1. Proč tak najednou „ohrožení“ a „krize“?	12
3.1.2. Morální smysl přírody	12
3.2. Úvahy o dobrovolné skromnosti	14
3.2.1. Ovládnutí konzumerismem	14
3.2.2. Výběrová náročnost a antisnobismus	15
3.3. Proslov Václava Havla – Forum 2000	16
3.4. Dobrovolná skromnost v pojetí Hany Librové	17
3.4.1. Záměrná a dobrovolná skromnost	18
3.4.2. Hledání skromného života u nás	19
3.4.3. Sociologický výzkum Hany Librové	19
3.4.4. Skromnost v realitě, výsledky výzkumu	20
3.5. Několik cest, které podporují skromnější způsob života	21
3.5.1. Permakultura	21
3.5.1.1. Působení permakultury	22
3.5.1.2. Smysl pro etiku	22
3.5.1.3. Místní řešení globálních problémů	23
3.5.1.4. Živé domy	23
3.5.1.4.1. Zeměloď „Zeměnka“	24
3.5.1.4.2. Autor zeměloď Michael Reynolds	25
3.5.2. Zvyšování povědomí o situaci, vzdělávání	26
3.5.2.1. Waldorfská škola	26
3.5.2.2. Biodynamické zemědělství	27
3.5.2.3. Environmentální a ekologická výchova	28

4. Vlastní řešení.....	30
4.1. Metodologie sestavení ankety.....	30
4.1.1. Otázky v anketě.....	30
4.1.2. Hypotéza a výzkumné otázky.....	30
4.1.3. Seskupení otázek do ankety.....	31
5. Zhodnocení výsledků.....	32
5.1. Charakteristika vzorku.....	32
5.2. Ekologické postoje	32
5.3. Omezení potřeb	33
5.4. Vlastní produkce plodin a nákup.....	34
5.5. Další anketní otázky	35
5.6. Výsledky s ohledem na hypotézu a výzkumné otázky	36
5.6.1. Souvislost místa narození se způsobem života	36
5.6.2. Vliv náboženství	37
5.6.3. Omezení člověka a život bez elektrické energie	37
5.6.4. Stravování a vlastní hospodaření	38
5.6.5. Nadměrná spotřeba a stav planety.....	38
6. Závěr.....	40
7. Seznam použitých zdrojů	43
8. Přílohy	45
Příloha č. 1 – anketa.....	46
Příloha č. 2 – foto zemělodi „Zeměnky“.....	51
Příloha č. 3 - graf	52

1. Úvod

V současném 21. století existují různé životní směry. V posledních letech se začíná projevovat i jeden, který je považován za nadějný při řešení ekologické krize. Označuje se pojmem „dobrovolná skromnost“. Jedním z impulsů, který přispěl k tomu, že se tento směr začíná dostávat do povědomí veřejnosti, je dnešní stav planety Země a uvědomění si neudržitelnosti současného životního stylu. Společnost nyní spotřebovává víc zdrojů, než je žádoucí. Neustále roste spotřeba a konzum. To, co na naší planetě vznikalo miliony let, spotřebovává několik posledních generací pro svoje pohodlí (např. ropu, kovy, uhlí). Tento směr vidí řešení v dobrovolném omezení sebe sama, omezení svých potřeb a uskromnění se. Pro některé je tento způsob života nepředstavitelný buď z toho důvodu, že o něm nic nevědí, mají pouze zkreslené informace nebo si nepřipouští, že by tento styl života mohl být nějak významný pro budoucnost. Tudíž mu nedávají žádnou váhu. Nevěří schopnosti člověka dobrovolně se uskromnit. Doufají, že ekologická krize se dá vyřešit i jiným způsobem. V této práci je proto dobrovolná skromnost více přiblížena, aby byla lépe pochopena.

Životní styl ovlivňují společenské poměry, ve kterých člověk žije a prostředí či okolí, ze kterého pochází. Někdo například vyrůstá v rodině, kde je skromnost přirozenou součástí života. Nepřipouští si, že by byl nějak ochuzován nebo o něco přicházel, pouze zbytečně neplýtvá. Je takhle spokojený, vnitřně šťastný, dobrovolně spotřebovává méně než ostatní, má menší nároky na energie a nižší ekologickou stopu. To je podstata věci. Smyslem a cílem dobrovolné skromnosti je stav, kdy člověk bude žít spokojeně a skromně, bez žádné pocíťované újmy. V současnosti již existují skupiny lidí, kteří dobrovolně skromně žijí. Příkladem může být občanské sdružení PermaLot založené v roce 2000. Je to volná síť lidí, kteří podporují udržitelnější způsob života.

Tato práce se mimo jiné zaměřuje na přiblížení jedné z možností budoucího životního stylu.

2. Cíl práce a metodika

2.1. Cíl práce

Cíl předložené bakalářské práce se týká problematiky dobrovolné skromnosti. Jde o rozšíření povědomí o této možnosti způsobu života. Je třeba se uskromnit a omezit své nároky, jinak naše generace nezanechá potřebné prostředky a zdroje pro život potomkům.

Smyslem a cílem dobrovolné skromnosti je stav, kdy člověk bude žít spokojeně a skromně, bez žádné pocíťované újmy.

Jedním z cílů předložené práce je přiblížit čtenáři myšlenku plnohodnotného života ve skromnosti a uvést některá možná řešení současného, tedy trvale neudržitelného životního stylu, která by mohla, dle mého názoru, efektivně pomoci a odlehčit planetě Zemi.

Dalším dílčím cílem je u oslovených lidí zjistit, jaké mají hodnoty, co je pro ně nepostradatelné a v čem by byli ochotni se omezit. To je zjišťováno anketním šetřením.

2.2. Metodika

Předložená bakalářská práce se zaměřuje na současný vztah člověka k dobrovolné skromnosti. Nejdříve jsou v práci popsány zjištěné skutečnosti z literatury různých autorů, které přibližují pojem dobrovolná skromnost. Jsou analyzovány možné způsoby skromnějšího způsobu života.

Dále navazuje zhodnocení současné situace výzkumným šetřením, tedy kvantitativní metodou. Poznatky jsou vyhodnoceny, analyzovány a v práci jsou poté uvedeny výsledky anketního šetření.

Následuje závěr, kde jsou shrnuty a popsány nejdůležitější poznatky z práce a zároveň uvedeny náměty, návrhy a doporučení pro nápravná opatření. V této části je také vyjádřen můj subjektivní názor na reálnost dobrovolně skromného života pomocí metody dedukce.

3. Přehled řešené problematiky

3.1. Ekologická krize a ekologická etika

V současné době postihuje naši planetu mnoho globálních problémů. Někteří vědci zastávají názor, že neřešení současné situace může mít za následek v neposlední řadě i vyhynutí lidské populace. Velkým problémem je například změna klimatu, devastace prostředí a hlavně přelidnění¹. Počet lidí roste neuvěřitelným tempem. (KUKLIŠ, 2010)

Těchto varování je mnoho. Každý den jsou média plná nových zpráv o všelijakých katastrofách a rozsáhlých zásazích do ekosystému planety Země. Informují například o ničení přírody, úbytku biodiverzity, ropných haváriích, oteplování klimatu nebo kácení tropických deštných pralesů. Nikdo se však dál už neptá, jak tohle dopadne. Jak je to možné?

Proč se vlastně bavíme o člověku a dobrovolné skromnosti v této době? Jak uvádí Kohák ve své knize, je to jediné z toho důvodu, že bez uskromnění a omezení svých nároků tu nepřežijeme. Budeme se brodit odpadky a nebudeme mít co pít a dýchat. V souvislosti s ekologickou krizí je na místě bavit se i o ekologické etice.

Etika nám říká, jak by spolu lidé měli jednat navzájem. Opakuji, jak by měli. Je to pouze návod.

Ekologická etika je tedy soubor pravidel a zásad, který lidem naznačuje, jak by se měli chovat v obcování s ostatním mimolidským světem. (KOHÁK, 2000)

Ekologická krize je uvědomění, že s primitivní etikou už nevystačíme. Příkladem může být vykácení lesa a prodej dřeva na buničinu. Proč ne, když na něj nemá právo žádný jiný lidský vlastník. Lidstvo narušuje schopnost biosféry napravovat lidské zásahy a zachovávat prostředí vhodné pro lidský život. V současnosti je naše planeta velmi poškozená. Ekologické poškození se projevuje nejen na úrovni globální, jak dokazují například konference o klimatických změnách, ale také na úrovni osobní, která se nám zdá moc všední, a proto ji přehlízíme. Něco se děje se vztahy mezi lidmi. Ničí to přirozené lidské zábrany a přetváří člověka v hrozbu. Nechali jsme se prostě přesvědčit, že jediné, co našemu životu dává smysl je čím dál větší spotřeba. Stát nám k tomu má pouze napomáhat,

¹ Svědčí o tom strmá křivka růstu lidské populace, viz příloha č. 3.

protože vyšším konzumem překleneme všechny problémy, které neumíme vyřešit. Egoismus není udržitelný. Je tedy možné, že obnovení našich přirozených vztahů může úspěšně vyřešit ekologické ohrožení planety. Vědomým zkoumáním místa, které má člověk v přírodě, jeho ekologií, míříme k udržitelné budoucnosti. (KOHÁK, 2000)

3.1.1. Proč tak najednou „ohrožení“ a „krize“?

Stále děláme to, co jsme dělali odedávna, ale najednou to vadí? Co se stalo? Lidé se změnili, a to hlavně ve třech ohledech. Jsme mocní, nároční a je nás nepředstavitelně velký počet. Je nás tolik, že nespotebováváme přírůstek, ale podstatu obživy. Vždy připadalo lidem samozřejmé, že mohou spotřebovat a chtít jen to, co měli jejich předkové, nyní touží po tom, mít víc, než vlastnila předešlá generace. Jsem čím dál náročnější, pojem nedostatku jde mimo nás. Dříve chtěli lidé uspokojit své potřeby pár věcmi a se štěstím počítali jako s nečekaným darem. Dnes si každý myslí, že má na štěstí právo a věří, že mu ho zaručí nákup. Jakmile se spotřeba stane klíčem ke štěstí, začne ohrožovat ekologickou stabilitu planety. (KOHÁK, 2000)

3.1.2. Morální smysl přírody

Jak uvádí Kohák ve své knize, je rozdíl mezi vnímáním přírody např. lidí evropského dědictví a prvotních Australanů. Ti si přírodu jinak vykládají, a tudíž i jinak vnímají. Když se střetnou s tím samým, vnímají něco jiného, ne surovinu, ale celek, který je propojený hodnotou a smyslem.

Historikové i antropologové myšlení často rozlišují tři možnosti lidského vztahování k celku života či k přírodě.

První možnost prožívání přírody je život lovců-sběračů. Oni přírodě nevládnou, jen přijímají její dary. Lovce-sběrače pouze s vděčností přijímá, co mu příroda poskytuje. Druhým způsobem prožívání přírody je způsob pastýřů a zemědělců. Zemědělec už není naprosto závislý. Můžou ho zničit deště i sucha nebo ho postihne neúroda. Ale příroda se stává partnerem, se kterým zemědělec pracuje. Zážitek řemeslníka-trhovce je často přehlížený. (KOHÁK, 2000)

V souvislosti s rozvojem měst klesá styk s přírodou. Klesá tím pocit závislosti a vědomí partnerství. Člověk ve městě je ale ovšem dál závislý na čisté vodě či odvozu

odpadu. Dělna práce zabraňuje vědomí přímé závislosti. Vlastně izoluje člověka. Řemeslník již přestal pracovat s přírodou tak, jak to dříve dělal zemědělec.

Evropané v Nové Anglii se řídili zásadou, kterou zároveň považovali za pravidlo života: „Dopotřebuj, donos, spokoj se, obejdi se bez!“ (KOHÁK, 2000)

Základním postojem k životu je šetrnost. Nemám víc, než potřebuji. Nemám to, oč nemůžu pečovat. Toto je velice antikonzumní přístup k životu. Dokáže si vážit mála a nepotřebuje nijak plýtvat ani získávat. Zastávají štedrost a radost ze života. Koneckonců, toto je i moudrost lidí, která se ve výsledku jeví jako dobrovolná skromnost.

Kohák dále uvádí, že ekologická hnutí v dnešní době se často opírají o dozvuky těchto prožitků v nás. Ty tři způsoby vnímání přírody, které byly uvedeny výše, mají jedno společné. Příroda pro ně má vlastní hodnotu, která je zcela nezávislá na potřebách člověka. Od toho se velice liší dnešní podoba prožívání přírody výrobci-spotřebiteli, tedy konzumní společnosti. Převládá myšlenka, že morální povinností a smyslem života je hromadit stále více a stále více také spotřebovávat. Neděje se to ovšem poprvé. Podobná epidemie zasáhla i jiné společnosti v předvečer jejich rozpadu. Například se jednalo o římskou říši ve 3. a 4. století našeho letopočtu. Co je však mnohem horší? Poprvé se jedná o celosvětový fenomén.

Posun ke konzumerismu představuje tu hlavní změnu ve vnímání celku života. Hnací motor společnosti není potřeba, nýbrž výroba pro zisk. Chceme stále víc, stát má jediný úkol nám to umožňovat, jelikož díky vzestupu spotřeby překleneme všechny problémy, které nedokážeme úspěšně řešit. Přesně takto vzniká ekologická krize. Jedná se o nevyhnutelný střet nekonečného nároku a konečného světa.

Nemůžou se měnit jenom lidé, je třeba měnit pravidla soužití. Je potřeba odměňovat to, co směřuje k dlouhodobé udržitelnosti a zároveň bránit tomu, co odporuje trvalé udržitelnosti života a jejím předpokladům. Příkladem může být zvýhodnění na daních v případě recyklace, znevýhodnění příliš velkého konzumu osvobozením úspor od daní či větším zdaněním půjček, zvýhodnění železniční dopravy a naopak znevýhodnění automobilismu.

Je třeba vytvářet civilizační strukturu, která podporuje vše, co je v lidech dobré a zabraňuje tomu, aby se sami ničili. Člověk se musí odloučit od konzumní toxikomanie. Štěstí nenajdeme tehdy, když si něco nového koupíme. (KOHÁK, 2000)

Konzumerismus stupňuje rozdíl mezi bídou a nadbytkem. Amerika bohatne, Evropa bohatne a zároveň třetí svět neuvěřitelně chudne. Blahobyt zemí prvního světa zbídačuje svět třetí. Je třeba zastavit, ale i obrátit současný nárůst spotřeby. Pokud má třetí svět vyšplhat na udržitelnou úroveň, musí na ni první svět poklesnout. (KOHÁK, 2000)

3.2. Úvahy o dobrovolné skromnosti

V předchozí kapitole je pojednáno o ekologické krizi, která je současným globálním problémem. Jedním z možných způsobů, jak tento problém řešit, je dobrovolně se uskromnit.

3.2.1. Ovládnutí konzumerismem

Konzumerismem se částečně zabývala již předchozí kapitola. V ní bylo uvedeno, že současná lidská společnost se nechala ovládnout konzumem. Lidé si dnes myslí, že spotřeba je smyslem života, že pokud budou stupňovat svou spotřebu, překonají všechny problémy, jak osobní, tak společenské. To je velký omyl.

Březová ve svém článku poukazuje na myšlenku amerického ekologického myslitele Alberta Gorea, který tvrdí, že lidé svou bolest utišují a nesmyslnosti svých životů čelí tím, že si „jdou něco koupit“. Většinou ani neví co. V tomhle směru působí reklama, která napovídá, co byste ještě mohli potřebovat. Dnes už je zcela normální celodenní „brouzdání“ po nákupním centru. Není divu. Je tam vše, na co si člověk vzpomene. Nakoupí, nají se, jde do kina, posedí si na krásné terase s dětským hřištěm. Když se nudíme, jdeme si jen tak prohlížet výklady, třeba narazíme na něco potřebného. Dříve se šlo do obchodu pro určitou věc, která byla skutečně nepostradatelná. Dnes hledáme, co bychom mohli koupit. Potřebujeme tím pádem více peněz a více prostoru. Trpí tím náš volný čas, lidské vztahy a koníčky. Následky jsou zřejmé: Lidé se stále více rozvádí, utápí se v alkoholu, mají duševní problémy, hrouť se, protože si ještě nemohli něco koupit. Roste také nespolehlivost a nepoctivost lidí.

Březová uvádí v článku také tvrzení Alberta Gorea, které říká, že nestačí měnit člověka, ale musí se systémově pozměnit pravidla soužití. Je nutné odměnit to, co směřuje k dlouhodobé udržitelnosti. Měla by se vytvářet civilizační struktura podporující všechno, co je v lidech zdravé a dobré a naopak zabraňující všemu, čím se člověk ničí. Omyl je

představa, že konzumem na stále vyšší úrovni překonáme všechny nevyřešené problémy v našich životech. (BŘEZOVÁ, 2011)

V České republice je poněkud mylná představa o dobrovolné skromnosti. Lidé si myslí, že pokud chtějí žít dobrovolně skromně, musí se přestěhovat do jeskyně, kde se nebudou mýt, pít jen vodu a živit se kořínky. Jde o pouhou obrannou zvyklost české průměrnosti, co by ji zpochybnilo, to zesměšní. (BŘEZOVÁ, 2011)

3.2.2. Výběrová náročnost a antisnobismus

Dobrovolná skromnost je vlastně výběrová náročnost. Klidně buďme nároční, ale vyberme si v čem. Trvejme a mějme nároky na kvalitní čerstvý vzduch a čistou vodu, na veřejnou dopravu či na energetickou výkonnost. Hlavně mějme radost ze života. Tohle všechno nesouvisí s životem v jeskyni, jde jen o vzpuru proti snobismu, který podporuje tu konzumní toxikomanií v nás. Do zásad snobismu patří myšlenka, že to, co je úctyhodnější, musí být zároveň i náročnější a nákladnější. U dobrovolné skromnosti je toto přesně naopak. Úctyhodnější jsou věci méně náročné a málo nákladné, které zatěžují přírodu co nejméně. Dobrovolně skromný je člověk, který si váží ne toho, že má víc, ale toho, že dokáže být stejně šťastný nebo i dokonce šťastnější s malým zatížením Země a společnosti. Stačí jen třeba upřednostnit vlak před autem nebo začít psát na obě strany papíru. Jak už bylo napsáno výše, jde o výběrovou náročnost, o radost ze života místo radosti z majetku. Jde o antisnobismus. (BŘEZOVÁ, 2011)

V článku Březová uvádí, že pokud chceme řešit ekologickou krizi účinně, musíme snížit svou hmotnou spotřebu. Má-li být tato změna prospěšná, měla by proběhnout minimálně u dvou třetin lidstva. Je zde nebezpečí. Lidé, kteří budou přesvědčeni o správnosti své cesty, zapomenou na možnosti a budou si myslet, že mohou změnit vlastnosti lidstva. Dějiny nám to mohou potvrdit. Lidské myšlení a činy byly vždy propleteny se spousty omylů a tragédiemi. O jiných nadějích však zatím nevíme, a tudíž ani nemůžeme uvažovat. Jsou tu jen limity a možnosti sebe sama.

Podle Březové je dále příčinou ekologické situace na Zemi lidské chování z pohledu biologického druhu Homo sapiens. Člověk si je vědom své smrti a snaží se jí vyhnout. To je hnací motor civilizace. Společnost se také snaží přizpůsobovat přírodu sobě. Nemyslí na ekologické dopady tohoto chování. Nepřijímá to, o čem se nepřesvědčila

na vlastní kůži. Platí zde fakt, že člověk má sklon vidět ekologickou krizi jako vinu ostatních, ne svou. (BŘEZOVÁ, 2011)

3.3. Proslov Václava Havla – Forum 2000

Souhlasím s názory bývalého prezidenta Václava Havla, většina z nich je mi blízká. Zaujal mě tento proslov, který přednesl na Fóru 2000 v roce 1997. Využila jsem natočeného videa, z kterého nyní cituji.

Havel začal takto: *„Dnes už každý školák ví, že zdroje této planety jsou omezené a že vyčerpáváme-li je rychleji než jak rychle jsou schopny se obnovit, nemůže to s námi dopadnout dobře. A přesto to děláme a vůbec, zdá se, nejsme neklidní. Naopak, neustálý růst výroby, a tím i spotřeby je pociťován jako hlavní znak úspěšnosti států, a to nejen těch chudých, u nichž by takový pocit byl na místě, ale i těch bohatých, které svou ideologií tupě nekonečného a rozumný smysl postrádajícího růstu si sami pod sebou podřezávají větev.“* (HAVEL, 1997)

S tím souhlasím. Děti se ve školách dozví, že zdroje na planetě Zemi jsou vyčerpateľné, ale to je bohužel konečná informace. Vždyť se jedná o současný vážný problém planety, už o tom nelze jen mluvit, musí se začít jednat. Je sice hezké, že jsme informováni, ale má to nějaký smysl, když nenásleduje reakce?

Dále Havel pokračuje: *„Zdá se mi, že v tuto chvíli už není nejdůležitější znovu a znovu upozorňovat na všechny hrůzy, které nás mohou v nadcházejícím tisíciletí potkat, nezmění-li celá naše globální civilizace zásadně svůj směr. Důležitější dnes je podle mne zkoumat, proč lidstvo nedělá nic pro to, aby tyto hrozby, o nichž už toho tolik ví, odvrátilo, a proč se nechá unášet jakýmsi svým samopohybem, který je jeho vědomím o sobě samém a svých budoucích možnostech v podstatě neovlivněn, ba možná, dokonce neovlivnitelný.“* (HAVEL, 1997)

Samozřejmě. Proč společnost dál dělá to, co má zaběhlé, i když ví, že tímto tempem svět žene do záhuby? Troufám si říci, že lidé vůbec nemyslí dopředu a mají myšlenky typu: Za dvacet let je prostě až za dvacet let, to je dlouhá doba, v současnosti mi nic nechybí. Problémy začnu řešit, až nastanou, nyní je to zbytečné.

Nepřipouští si nebo ani nevědí, že i kdyby se například okamžitě ze dne na den přestalo vyrábět, továrny budou dále setrvačností produkovat nebezpečné látky, a to ne krátkou dobu.

Poté se Václav Havel v projevu dostal k podstatě věci: „*Co vlastně může změnit samo dnešní směřování civilizace? Co vůbec může zastavit onen samopohyb, který zatím zastavit neumíme? Podle mého hlubokého přesvědčení jedinou možností je, že se něco změní ve sféře ducha, v oblasti lidského vědomí, v samotném postoji člověka ke světu a v samotném jeho porozumění sobě samému a svému místu v celkovém řádu bytí. Nestačí vymýšlet nové stroje, nové předpisy, nové instituce. Je třeba jinak a lépe chápat sám smysl našeho pozemského bytí a počínání. A teprve toto nové pochopení může vytvořit nové modely chování, nové stupnice hodnot a životních cílů a skrze to posléze dát i nového ducha a nový smysl všem příslušným předpisům, smlouvám a institucím.*“ (HAVEL, 1997)

Zde si myslím, je vše řečeno. Člověk musí se změnou začít v sobě, musí změnit postoj ke světu a porozumět svému bytí na Zemi.

3.4. Dobrovolná skromnost v pojetí Hany Librové

Česká socioložka, biologka a environmentalistka Hana Librová uvádí ve své knize hned v úvodu, že upřednostňování určitých hodnot a potřeb je podstatnou složkou motivace chování člověka. Pokud chápeme způsob života zjednodušeně jako souhrn lidských činností, pak je ekologicky příznivý životní směr výsledkem zásadní změny v hodnotách. Vztah k nim je základní orientací člověka.

Lidská schopnost vynalézat a vyrábět v kombinaci s naší starou evoluční psychickou výbavou je to nejriskantnější, co doprovází existenci lidstva vůbec. Díky tomu, že máme velmi vyvinutou schopnost se učit, mimořádně dokážeme poznávat zákonitosti okolního světa a naše řeč je také vysoce specializovaná, člověk se nesnaží přizpůsobovat přírodnímu prostředí, právě naopak. Mění přírodu podle svých potřeb.

Jak uvádí Librová ve své knize, lidé se ve svém každodenním životě orientují pouze na zájmy své rodiny, nejbližších přátel a omezený fyzický prostor. Ekologické dopady svého jednání na větší okruh lidí a geograficky vzdálenější místa neberou v úvahu. Naše evoluční výbava nás k tomu nevede.

Stojí za zmínku i lidské rozhodování. Je dokázáno, že se rozhodujeme v horizontu několika dní. Při plánování dovolené, či při nákupu věcí dlouhodobé spotřeby maximálně v rádech měsíců. Při životně závažných rozhodnutích je to horizont pár nejbližších let. Z toho vyplývá, že lidské motivace jsou omezené i z hlediska času. V naší paměti si

uchováváme hlavně smyslové zážitky, to znamená, že nejsme schopni a odmítáme přijímat jakékoli informace, o kterých jsme se nepřesvědčili na vlastní kůži. Z toho vyplývá ignorace některých ekologických rizik. (LIBROVÁ, 1994)

3.4.1. Záměrná a dobrovolná skromnost

Hana Librová uvádí, že o skromnosti má smysl uvažovat tam, kde je možnost mít více. Pokud žije člověk ve skromných poměrech nedobrovolně, je vystaven hladu a bídě, autorka by nehovořila o skromnosti. Proto sem také neřadí skromnost generací našich pradědů, kterou předkládají jako vzor romantičtí mravokárci. Ke slovu skromnost se připojilo slovo „dobrovolná“, aby se zamezilo podezření, že idea skromného života je spojena s omezením lidské svobody.

Dále je rozdíl mezi skromností dobrovolnou a záměrnou. Dobrovolná není cílená. Člověk se nezamýšleně orientuje k jiným hodnotám, než jsou ty spotřební. U záměrné lidé mění objem a vzorce spotřeby z environmentálních důvodů, cílevědomě a s ohledem na stav a vývoj přírody.

Devastace přírody je obrovská. Ekosystémy mizí neuvěřitelně rychle. Každým dnem se vykáčí několik tisíc hektarů klimatologicky nepostradatelných tropických deštných pralesů. Úniky jedovatých škodlivin do ovzduší jsou na denním pořádku, o únicích ropy nemluvě. Co teprve ozónová vrstva. Její stav značí smrtelné ohrožení lidstva. (LIBROVÁ, 2003)

Dennodenně se setkáváme s podobnými katastrofickými zprávami. Nenásleduje za nimi však žádná otázka: „Jak to všechno skončí?“ V moderním životě snad padla všechna tabu, ale tohle přetrvává. Ekologický kolaps nebereme až s tak velkou vážností, jak bychom měli. Místo toho říkáme: „To zase nějak dopadne“. Uchylujeme se k prostoduchým postojům, jako je například myšlenka, že lidé prošli v dějinách mnohými katastrofami a pokaždé z nich šťastně vyšli. Ovlivnilo to i badatele přímo povoláné k tomu, aby nám podávali zprávy o vývoji Země. Už více než dvě desetiletí říkají: „Je za pět minut dvanáct“. To nevidí, že se čas nezastavil? Dávno už může být po dvanácté. (LIBROVÁ, 2003)

3.4.2. Hledání skromného života u nás

Je potřeba zmínit, že Hana Librová napsala knihu *Pestří a zelení* skoro před dvaceti lety, což znamená, že není úplně aktuální. Lze z ní ale čerpat.

Po revoluci zahltil občany naší republiky jediný sen: Vyrovnat se spotřebou Západu. Začátkem devadesátých let u nás začaly vznikat spousty cestovních kanceláří s nabídkou dovolených v duchu nejtvrďšího turismu.

V České republice lze najít zvláštnosti, které značí bližší vztah k ekologicky příznivému způsobu života než v zemích Západu. To nás přivádí k domněnce, že i v Čechách máme šanci najít ekologicky přívětivé formy života.

Firma DEMA provedla v roce 1993 průzkum, ve kterém zjistila, že zahraniční zaměstnavatelé narážejí u svých zaměstnanců na neochotu měnit své trvalé bydliště. Uvádí, že 46% občanů České republiky nikdy nezměnilo své zaměstnání a 50% Čechů se nikdy nepřestěhovalo za hranice okresu, kde žijí. Pro srovnání je třeba uvést, že průměrný Američan se stěhuje třeba i sedmnáctkrát za život.

Z pohledu ekologického má svůj význam i blízkost městských lidí k vesnici, která je daná historicky. Kdo z nás nemá rodiče, babičku či dědečka nebo příbuzné z vesnice? Jsme generačně vkořeněni do různých regionů. To předpokládá další sociokulturní diverzifikaci a decentralizaci. (LIBROVÁ, 1994)

Některá místa v naší zemi mají stále, i přes rozšiřující se ekologickou krizi, dobré předpoklady pro trávení volného času ekologicky šetrným způsobem. V České republice je pořád ještě dostatek míst, která nám Dánové, Němci či Holanďané mohou jen závidět. Máme zde i velké množství objektů tzv. druhého bydlení. Ve světě není tak časté, aby lidé měli byt a zároveň vlastnili chatu či chalupu.

Zvláštností je, že tento způsob života Čechů je vlastně výsledek nouze. Vznikl jako kompenzace zničených profesních drah v sedmdesátých letech a řešení situace, kdy se nemohlo cestovat. Lidé jezdí na chalupy budovat, pracovat, zdokonalovat to, co vlastní. Postupně ale také začínají objevovat krásy okolí. (LIBROVÁ, 1994)

3.4.3. Sociologický výzkum Hany Librové

Hana Librová provedla se svými kolegy v roce 1992 sociologický výzkum. Měl odpovědět na otázku: existuje u nás nějaký zárodek nebo vzorec pro šíření ekologicky přívětivého způsobu života? Pokud existuje, kdo jsou ti, kteří se takto žít rozhodli?

Jak plyne z předchozího textu, ekologicky příznivý způsob naší existence je potřeba chápat široce. Pro účely výzkumu se muselo jeho pojetí zúžit. Nepochybně se lidé chovají ekologicky už tím, že sází stromy, perou v bezfosfátových prášcích nebo například třídí odpad. Kritérium tohoto výzkumu však byla ochota a snaha žít skromně, bez ohledu na to, zda patří k nějakému ekologickému hnutí. Výzkumníci se hlavně zaměřovali na občany, kteří se vyznačovali dobrovolnou či záměrnou skromností ve svém životním stylu. Vezmeme-li v úvahu celou společnost, tento rys vyjadřuje reálnou změnu hodnot. Netýká se, jako u většiny lidí, směřování k větší spotřebě. Právě toto je ekologická šance budoucnosti.

Hana Librová se zaměřila na rodiny s malými dětmi. Zde můžeme totiž předpokládat, že mají již ustálený životní styl. U lidí svobodných se snažili hledat respondenty starší než třicet let. Uskutečnilo se 44 rozhovorů se 70 obyvateli. Data se sbírala metodou hloubkového interview. Šlo o osoby, které silně vzdorovaly vlivu veřejného mínění a sociálním tlakům. Důležité také je, že rozhovory se odehrávaly v domácnostech respondentů, takže byly potvrzeny i přímým pozorováním. (LIBROVÁ, 1994)

V naší zemi žijí lidé, kteří jsou schopni se dobrovolně a záměrně omezit a žít skromný život. Nesnaží se dosahovat čím dál vyšší spotřeby. Snahou výzkumu bylo také zjistit četnost takovýchto forem života v poměru s celou populací. Většina respondentů má nadprůměrný počet dětí, třeba i 5 nebo 6, ale zároveň také vysokoškolské vzdělání. Žijí spíše vícegeneračně, což odporuje všeobecnému modernímu pojetí rodiny. (LIBROVÁ, 1994)

3.4.4. Skromnost v realitě, výsledky výzkumu

Lidé, kteří žijí v běžném světě si myslí, že skromní lidé ušetří, mají nižší výdaje než příjmy. Tak to ale není u respondentů tohoto výzkumu. Úspory nemají, protože mají nízké příjmy. Kdyby chtěli více spotřebovávat, vyžádalo by si to změnu jejich zaměstnání. V těchto rodinách je zaměstnaný pouze jeden z rodičů, druhý se stará o děti. Tvrdí, že z jednoho platu se dá krásně vyžít. Skromnost je u nich tedy i v tomto. Spokojují se s malým příjmem. Ve výzkumu se Hana Librová setkala se známkami chudoby, například v oblékání či vybavení bytu, ale ti lidé nebyli chudí v pravém slova smyslu. V kontrastu

potencionálně možného a realizovaného způsobu života spočívá právě ta dobrovolnost, kterou měl výzkum ukázat.

Ekologický pohled nám říká, že respondenti málo spotřebovávají, což je podstatné. Kritérium je vlastně dynamika jejich nákupu a spotřeby, nikoli objem majetku a peněz. Tito lidé většinou nemají ani auto. Tvrdí, že ho nepotřebují, mají prý kolo. Výzkum také ukázal, že tito lidé se odlišují i ve stravování. Jedí velice jednoduše. Vrací se ke starým způsobům stravování. Omezují maso, do popředí staví luštěniny, obiloviny, zeleninu. Většinou jsou to samozásobitelé a hodně potravin si sami vypěstují. Necestují, spíše zůstávají doma. Občas se někam vydají, ale pouze po území České republiky či Slovenska.

Obyčejný člověk si může říci, že to je jedno omezení za druhým. Přesto respondenti odpovídali na otázku týkající se jejich celkového životního pocitu, že se cítí šťastní. A to je právě to, co je základem dobrovolné skromnosti. Je to pocit naplnění a pocit bohatství, kterého bylo dosaženo skromnými prostředky.

Návod, jak žít bohatý a zároveň skromný život, neexistuje. Výzkum poukazuje na velkou různost životních módů. Hodnoty těchto lidí leží vně materiálních potřeb, a zároveň vně jejich vlastních osob. Jsou vázány na společenství. Význam v jejich životě má rodina. Často je ukotvení v rodině dáno křesťanskou orientací. Respondenti tvrdí, že skromný život ve volném tempu rodině prospívá. (LIBROVÁ, 1994)

3.5. Několik cest, které podporují skromnější způsob života

3.5.1 Permakultura

S dobrovolnou skromností souvisí permakultura. Myslím si, že tento směr je příkladem, jak člověk může žít skromněji, protože jak uvádí Patrick Whitefield ve své knize, permakultura je opakem pádu do neudržitelnosti.

Jak uvádí Whitefield ve své knize, v současnosti už nelze pokračovat tímto tempem ve znečišťování planety. V dnešní době se při výrobě potravin používají takové technologie, že se s každou obsaženou kalorií spotřebuje zhruba dalších deset kalorií energie. To je špatně. Toto organické zemědělství nepotřebuje jedy ani žádná energeticky náročná chemická hnojiva. Tímto snižuje energetickou spotřebu.

Cílem permakultury je vytvářet jedlé ekosystémy po vzoru těch přírodních. Je to něco na způsob lesa či močálů. Vytvoříme-li podobný přírodní ekosystém jako je les a k tomu bude ještě požitelný, dokážeme se obejít i bez ropy.

Permakultura byla definována jako navrhování trvale udržitelných lidských sídlišť. (WHITEFIELD, 1993)

3.5.1.1. Působení permakultury

Jak uvádí Whitefield, v principu permakultury jde hlavně o různorodost. Zasadíme-li různé rostliny, každá z nich získává z půdy jiné minerální prvky. Poté co jejich listy opadají nebo uhynou, tyto prvky budou dostupné pro ostatní rostliny v okolí. Jak už jsem se zmínila, některé permakulturní zahrady skutečně vypadají jako les. Stromy, keře, byliny a zelenina rostou ve vrstvách nad sebou. Je nutné velmi pozorné a přesné projektování, aby zahrady skutečně splňovaly svůj účel.

Díky struktuře „vrstvení“ má permakulturní zahrada větší produktivitu, než běžná zahrádka či sad. Pěstuje se na stejné ploše zároveň několik rostlin v úrovních nad sebou. Je opravdu obdivuhodné, co takové uspořádání dokáže. Tyto zahrady umí vyprodukovat na velmi malé ploše všechny potraviny, velké množství léků i textilních vláken, dokonce nám mohou zbýt i nějaké plodiny na prodej. (WHITEFIELD, 1993)

3.5.1.2 Smysl pro etiku

Permakultura je otázkou etiky. Jádrem je totiž touha dělat to, co si myslíme, že je správné a aktivně řeší problém. Lidská sídliště, která jsou vytvořena permakulturně mají přátelštější postavení k Zemi než ta, která vznikla průmyslovou či zemědělskou technologií.

Stejně důležitá jako péče o Zemi je péče o lidi. Dříve sice existovaly zcela udržitelné společnosti, ale s lidmi bylo zacházeno jako s otroky. Permakultura se k tomu nemíní vracet, ale chce použít inteligentní hospodaření. Péčí o člověka je myšleno učení se komunikovat a naslouchat druhým. Je třeba naučit se brát si pouze svůj podíl ze zdrojů na planetě a ponechat prostor i dalším druhům. Planeta musí poskytovat vše nezbytné i budoucím generacím. (WHITEFIELD, 1993)

3.5.1.3 Místní řešení globálních problémů

Principy permakulturního projektování mohou být použity, jen pokud je zkombinujeme s podrobným poznáním místních podmínek. Výsledky aplikace se budou výrazně lišit podle lokality.

Podstatou permakultury je práce s prvky již se na místě nacházejícími. Nejprve se zachovají ty nejlepší, poté se vylepší funkce systémů, které již fungují a na závěr se vnesou prvky nové. Tento přístup požaduje velmi nízké množství energie. Snaží se provádět co nejmenší změny, nezatěžovat přírodu a zároveň dosahovat maximálního účinku. (WHITEFIELD, 1993)

V současné době se zahrady vytváří tak, aby byly krásné na pohled a ne skutečně užitečné. Permakulturní krajina je produktivní, soběstačná a udržitelná, ale to přece neznamená, že nemůže být také estetická. Je tak krásná, jako jsou krásné přirozené ekosystémy. (WHITEFIELD, 1993)

3.5.1.4 Živé domy

Jak uvádí Whitefield, jedním ze způsobů permakultury jsou živé domy. V současnosti jsou novinkou stavby, jejichž podstatou je energetický systém. Toho dosáhneme pasivním získáváním solární energie. Náklady na realizaci jsou sice trochu vyšší, ale investice se nám vrátí díky nižším účtům za topení. Návratnost je zhruba 5 let. Nejvíce energie dokáže ušetřit izolace. K jižní straně budovy lze také přistavět skleník, který zachycuje sluneční energii. V zimě dům ohřívá a v létě díky zrychlenému proudění žhavého vzduchu ve skleníku saje studený vzduch ze severní strany a dům ochlazuje. Používá se i biotektura, což znamená, že se živé rostliny stanou přímou součástí struktury domu. Například břečťan, který roste na severní straně zdi snižuje náklady na topení a mohou tam žít ptáci. Určitě bychom měli při stavbě používat materiály, které mají respekt k lidem a Zemi. Třeba hliník má velice energeticky náročnou výrobu, což není dobré.

V dnešní době jsou také přetíženy kanalizační systémy a vodovody. Málokdo tuší, že dešťovou vodu by šlo používat nejen na sprchování, ale i na pití. Je totiž čistší než ta, která nám teče z vodovodu. Voda z umyvadel a van by se zase dala používat na splachování a zalévání zahrádek. Na farmách v Austrálii pokryje dešťová voda všechny potřeby domácností. Odpadní voda z toalet se dá také vyčistit. Stačí ji nechat projít přes

sérii vhodně uspořádaných kaskád z rákosí. Ty odstraní z vody organické látky, chemické znečištění (např. těžké kovy) a choroboplodné zárodky. (WHITEFIELD, 1993)

3.5.1.4.1. Zeměloď „Zeměnka“

Tento typ domů se u nás teprve začíná objevovat. Je to pasivní solární dům vyrobený z přírodních a recyklovaných materiálů. Před nedávnem jsem měla možnost jednu zeměloď, jak se jim oficiálně říká, navštívit. Nachází se poblíž Sázavy a byla postavena k výročí 980 let od založení Sázavského kláštera. Byl to opravdu zážitek. Toto je podle mě dobrovolná skromnost a zároveň budoucnost.

Zeměloď „Zeměnka“ je první ve střední Evropě. Postavilo ji o. s. Zeměloď ve spolupráci s americkým architektem Michaelem Reynoldsem, který se osobně účastnil stavby. Samozřejmě pomáhalo několik dalších ochotných lidí a to zadarmo. Hrubá stavba trvala 21 dní a stavělo se od 5. do 25. 5. 2012. Já jsem místo navštívila v polovině srpna, kdy se budovaly vnitřní prostory. Okolo usedlosti se budou ekologicky pěstovat plodiny a chovat drobné zvířectvo. Pozemek je velký, má rozlohu 23 500 m². Dům byl financován z veřejných darů a z vlastních zdrojů o. s. Zeměloď. Přesto stála hrubá stavba včetně nákladů na organizaci dílny a tým Reynoldse něco okolo dvou milionů korun. (o. s. Zeměloď, 2012)

Dům je zcela soběstačný, není připojen k žádné elektrické síti, nepotřebuje vodovod ani kanalizaci. Solární panel nabíjí akumulátorovou baterii o výkonu 12 V a to stačí ke svícení úspornými LED diodami, ovládání čerpadýlka na vodu, nabíječky na telefon, notebooku atd. Samozřejmě záleží na počtu solárních panelů, a počtu akumulátorů; pokud jich máme více, není problém zvětšit výkon a tím zapojit i další spotřebiče. To už záleží na majiteli domu. Specifickým tvarem střechy zachytává stavba dešťovou vodu, která se pak určitým způsobem čistí přes systém kamenů a pískový filtr, takže zcela přírodně. Dům je postaven z odpadů. Základem zdí jsou pneumatiky naplněné hlinou, plechovky a PET lahve. Voda ze dřezu a ze sprchy steče do dlouhé nádrže, kde ji rostliny vyčistí například od mýdla. Ta se pak čerpadlem vyčerpá a spláchne se s ní toaleta. Voda je tedy použita několikrát. Zeměloď může fungovat i na poušti, stačí ročně 3mm srážek. Je to perfektně vymyšlené. V našich podmínkách se budou muset zřejmě použít

malá kamna pro přitápění. V teplejších krajinách to ale není třeba díky skleníkům na jižní straně stavby. Zde se zároveň pěstuje i zelenina a ostatní rostliny.

Uvědomila jsem si tam, jak je lidské myšlení omezené. Člověk má v hlavě například myšlenku, že každá domácnost potřebuje ledničku na chlazení potravin. Pán, který nás domem prováděl, říkal, jaký je to vlastně paradox. Máme ledničku, aby nám chladila potraviny, ale proč ji používáme i v zimě? Venku za oknem mrzne a my stejně spotřebováváme energii a používáme lednici. Proč nevložit potraviny do nějaké nádoby a nenechat za oknem? Jen kvůli pohodlnosti? Dříve to bylo běžné.

3.5.1.4.2. Autor zemělodí Michael Reynolds

Co nabízí zemělodí? Podle odpovědi Michaela Reynoldse především svobodu. Jednorázově investujete do domu, který se dokáže postarat o vás i o sebe. Dá vám vodu, která padá shůry, zachytí energii ze slunce, dá vám teplo bez topení a jídlo, které vyrostе ve sklenících v domě. Už nikdy nebudete muset platit žádné účty. On sám v těchto domech žije přes čtyřicet let. Úžasné je vědomí, že bude mít vždy dostatek, co se základních potřeb týče. (SCHEINHERROVÁ, 2011)

Reynolds vystudoval University of Cincinnati a v roce 1969 začal pracovat na svém konceptu udržitelné architektury. Od začátku sedmdesátých let experimentuje se stavěním domů z recyklovatelného materiálu. Navrhl dokonce speciální cihly z plechovek od piva, které si nechal patentovat. (SCHEINHERROVÁ, 2011)

Jisté je jedno: současný systém zemědělství už nás moc dlouho sytit nedokáže, protože je závislý na fosilních palivech, která brzy dojdou. S tím souvisí znečišťování prostředí, které je také neudržitelné. Rozšiřují se pouště díky nevhodnému obdělávání krajiny a třetina potravin se ve světě pěstuje na uměle zavlažovaných plochách. Toto permakultura dokáže vyřešit. Pokud se začnou vysazovat stromy a jiné dřeviny na stráně, zabrání to erozi půdy. Vyprodukuje se také dostatek jídla pro všechny tím, že se budeme soustředit na maloplošné hospodaření. (WHITEFIELD, 1993)

3.5.2. Zvyšování povědomí o situaci, vzdělávání

3.5.2.1. Waldorfská škola

Protože tato škola podporuje kreativitu, individuální nadání a všestranně rozvíjí osobnost dítěte, myslím si, že tento typ vzdělání vede děti k většímu prožívání sebe sama, k většímu pozorování přírody a přírodních vlivů, což je základ dobrovolné skromnosti.

Waldorfská škola vychází z pedagogických zásad rakouského filosofa, esoterika a sociálního myslitele Rudolfa Steinera (1861–1925). První škola tohoto typu vznikla ve Stuttgartu v roce 1920.

Waldorfská výchova poskytuje maximální svobodu pro rozvoj individuálních schopností, kterými by člověk přispěl k vytvoření nové a lepší společnosti. Tento typ školy chce děti připravovat na život nejen znalostně, ale snaží se i rozvíjet tvůrčí schopnosti a sociální dovednosti. Podporuje aktivitu a vlastní iniciativu žáků. Ve výuce jsou uplatňovány tvůrčí a pracovní vyučovací metody. Důraz je kladen zejména na esteticko-výchovné a pracovní předměty, důležitá je výuka jazyků. (PRŮCHA, 2001)

Tento druh výchovy podporuje soběstačnost člověka a manuální zručnost, tím pádem nepomáhá konzumnímu stylu života. Učitel vede děti k zážitkům a k samostatnému poznávání toho, jak věc funguje. Nejsou používány učebnice, jen se zapisuje do sešitů. Děti se v těchto školách učí například šít, plést, drátkovat a dochází do dílen, kde se setkají se řemesly, sochají z kamene, pracují s keramickou hlinou apod..

Ve výuce neexistují osnovy. Učitel je svobodný a obsah vyučovacích bloků (epoch) určuje sám se svými žáky. Hodnocení probíhá prostřednictvím charakteristik žáků, které jsou doplněné doporučeními pro další rozvoj dítěte. Tento druh výchovy si zakládá na pozitivní atmosféře, jako na silném výchovném činiteli. Tu samou úlohu má i osobnost učitele.

Netradiční je řízení školy. To zajišťuje učitelský sbor ve spolupráci s rodiči a přáteli waldorfského hnutí na daném místě. (PRŮCHA, 2001)

Waldorfské školy jsou na jednu stranu obdivovány a považovány za nejlepší typ alternativních škol. Na druhou stranu jim odpůrci a kritici vytýkají, že jsou uzavřené vnějšku ve smyslu výzkumu či konfrontace s jinými školami. Tudíž nelze analyzovat její fungování

a objektivně ho hodnotit. Objevuje se skepse, že je waldorfská výchova dogmatická, podsouvá žákům světonázorové principy a má okultní a sektářský charakter. Problémem

může být i pozdní výuka čtení. V první třídě se ještě děti neučí číst a také vadí, že škola klade na děti nižší nároky než škola tradiční. Zkrátka všechno má své pro a proti. (PRŮCHA, 2001)

3.5.2.2. Biodynamické zemědělství

Na Waldorfské školství je napojena jedna z nejstarších metod ekologického zemědělství, která je založena na antroposofické filosofii. Jedná se o životaschopné hnutí, jehož aktéři se řídí biodynamickými rytmy života. Tento druh zemědělství vychází z idealistického chápání světa.

Biodynamické zemědělství existuje od roku 1924, kdy ho založil rakouský filosof Rudolf Steiner (1861-1925). Dnes takto hospodaří kolem čtyř tisíc podniků ve více než čtyřiceti zemích světa. V České republice jsou to například Vinné sklepy Kutná Hora. (HRADIL, 2011)

Důvody vzniku tohoto druhu zemědělství jsou spojeny se skutečností, že v první polovině 20. století se začaly objevovat problémy v oblasti vitality pěstovaných rostlin, začala se oslabovat jejich regenerační schopnost a výživná kvalita. Byl zjištěn pokles plodnosti chovaných zvířat a zhoršení jejich zdraví. Ani sociální úloha zemědělství a postavení zemědělce ve společnosti nebylo na dobré úrovni. Biodynamické zemědělství mělo přinést zvýšení úrodnosti půdy a lepší vitalitu zvířat i rostlin. (HRADIL, 2011)

Zemědělský statek je chápán jako organismus, který obsahuje hmotnou (půda), vitální (rostliny), duševní (zvířata) a duchovní část (lidé).

Jak uvádí Hradil, při pěstování rostlin se postupuje podle osvědčené praxe. Nejdříve se půda připraví, nejčastěji orbou, poté se seje a kultivuje podle druhu plodiny. Dodržují se osevní postupy. Obrana proti škůdcům se zajišťuje například vysázením různých druhů kvetoucích rostlin do každého x-tého záhonu. Tím je přilákan hmyz, který hubí škůdce. Na rostliny se také aplikují preparáty. Zajímavé je předcházení výskytu chorob tím, že se na půdu aplikuje postřik z přesličkového odvaru opakovaně po tři večery před úplňkem. V této době totiž houbové organismy působí největším tlakem.

Při chovu zvířat je důležité zachování jejich integrity. Proto se například nekupírují ocasy, nezkracují letky a zobáky slepicím nebo neodrohovávají krávy.

Rozdílem mezi biodynamickým a ekologickým zemědělstvím je v tom, že biodynamici nepodporují co nejpřirozenější chov, jako je například celoroční pobyt zvířat

venku, ale záleží jim na jejich kontaktu s lidmi. Věří totiž, že zvířata mají duši a jsou to emocionální vnímavé bytosti. (HRADIL, 2011)

Hlavní snahou biodynamiků je produkovat co nejkvalitnější potraviny, které by prospívaly člověku, jeho duši, duchu i tělu. Důležitým předpokladem je půda úrodná a oživená. Této úrodnosti se dosahuje aplikací speciálních biodynamických preparátů. V neposlední řadě se biodynamici snaží utvářet lidská společenství a vnášet do nich kulturní impulzy. Vytvářejí ekonomické, vlastnické a sociální vztahy, které odpovídají skutečným lidským potřebám a lidské důstojnosti. (HRADIL, 2011)

Na biodynamické zemědělství mají úzké napojení antroposofické farmaceutické firmy, kterými jsou například Weleda a Wala. Kolem biodynamických statků se šíří v současné době hnutí označované jako Community Supported Agriculture, tedy komunitou podporované zemědělství. (HRADIL, 2011)

3.5.2.3. Environmentální a ekologická výchova

Dalším způsobem jak přivést děti k tomu, aby si vážili přírody a porozuměli jí, může být environmentální (ekologické) vzdělávání. Vede člověka k takovému jednání a myšlení, které souzní s životním prostředím a udržuje jeho kvalitu pro budoucí generace.

Jaké je vlastně správné označení pro tento typ výchovy? Ekologická nebo environmentální? Koncem devadesátých let minulého století se termín „ekologická výchova“ začal nahrazovat pojmem „environmentální výchova“. K této změně označení se přiklonilo Ministerstvo životního prostředí v důsledku přijetí Státního programu environmentálního vzdělávání. Nicméně pro potřeby praxe v ekologických střediscích a školách je vhodné považovat tyto dva pojmy za rovnocenné. (MÁCHAL, 2000)

Ekologickou výchovu můžeme chápat jako vzdělávací a výchovné úsilí, které se snaží v člověku vzbuzovat pocit spoluodpovědnosti za současný stav společnosti a přírody. Vede lidi k tomu, aby smysluplněji využívali místní zdroje. Tato výchova rozvíjí tvořivost, vstřícnost a citlivost lidí k přírodě. Probouzí úctu k životu. Ekologická výchova vytváří ekologicky příznivou hodnotovou orientaci lidí, které spočívá v dobrovolné střídmosti, v nekonzumních a duchovních kvalitách lidského života. Snaží se vytvořit soulad mezi odbornými ekologickými poznatky a citovými prožitky, úctou k životu.

V České republice je dnes ekologická výchova součástí Rámcových vzdělávacích programů. Zaměřuje se nejen na děti z mateřských a základních škol, ale také na jejich rodiče například prostřednictvím návštěv tematických akcí národních parků.

Jak uvádí Máchal, důležitými prostředky, které probouzejí dětskou zvědavost a tím vlastně i poptávku po šetrnějším životním stylu, jsou snahy učitelů. Měli by vytvářet vlídné příjemné prostředí a tvořivou atmosféru pro uskutečňování výuky. Je žádoucí mít ve školách koutky s živou přírodou. Pokud učitelé přenechají péči o živé tvory dětem, bude se tím vytvářet jejich kladný vztah k přírodě. Vědomá starostlivost o živé tvory upevňuje a rozvíjí chápání spojení mezi péčí a prospíváním.

Ekologická výchova podporuje ekologické myšlení, které spočívá v ctění přírodních zákonitostí, předvídání a domýšlení důsledků všech zásahů člověka do přírody. Ekologicky myslet, znamená též respektovat staleté poznatky a zkušenosti našich předků, pro něž byl soulad a úzký kontakt s přírodou přirozenou součástí života.

Environmentální výchova také směřuje k trvale udržitelnému životu. Podporuje chování a jednání jedince v souladu s principy udržitelnějších stylů života. Za společensky neúnosný považuje tato výchova kořistnický a sobecký životní způsob. (MÁCHAL, 2000)

Následující část bakalářské práce je věnována výzkumu. Ten se zabývá například i tím, co bylo zmíněno výše. Opravdu vidí lidé štěstí a uspokojení v konzumu, jsou na něm závislí?

4. Vlastní řešení

4.1. Metodologie sestavení ankety

Vlastní výzkum provedený metodou anketního šetření jsem si vybrala proto, že se jím dají za poměrně krátký čas zjistit informace od většího počtu lidí. Přemýšlela jsem také o rozhovoru, ale přišlo mi přínosnější vytvořit anketu. Líbilo se mi, že anketní šetření je anonymní, čímž se dají předpokládat upřímnější odpovědi respondentů. Tímto šetřením zjistím převážně kvantitativní skutečnosti.

4.1.1. Otázky v anketě

Byly použity otázky otevřené a uzavřené. U některých byla možnost vybrat více odpovědí. Otázky jsem formulovala tak, abych se po kompletním vyplnění dostala k celkovému cíli práce, což je zjistit u oslovených lidí, jaké mají hodnoty, co je pro ně nepostradatelné, a v čem by byli ochotni se omezit v zájmu svém i v zájmu celku. Dále je cílem zjistit proč ti lidé, kteří chtějí žít dobrovolně skromně, tak stále nežijí. Co jim v tom brání. V neposlední řadě mám za cíl, přiblížit čtenáři koncept dobrovolné skromnosti a vysvětlit důvody, proč je v dnešní době tak důležitá. Je třeba omezit naše nároky a potřeby, pokud chceme pomoci budoucím generacím. Tím, že jsem rozdala anketu padesáti lidem, jsem jistě zvýšila povědomí o této problematice. Více lidí se mělo možnost zamyslet nad tím, nad čím ještě třeba nikdy nepřemýšlelo. To vyplývá i přímo z anketního šetření. Na otázku, zdali již někdy slyšeli o pojmu „Dobrovolná skromnost“, 35 lidí odpovědělo, že ne. Což je 70% všech dotazovaných.

4.1.2. Hypotéza a výzkumné otázky

Podle cíle práce, ke kterému je směřováno, se nejdříve stanovila hypotéza a další výzkumné otázky. Hypotéza se podle výsledků z ankety buď potvrdí, nebo vyvrátí.

Stanovené hypotézy zní takto:

- Lidé narození na venkově mají větší vztah k přírodě a větší zájem o ekologický způsob života a o skromnost než lidé narození ve městě.
- Věřící lidé berou více ohled na životní prostředí.
- Lidé by se obtížně obešli bez elektrické energie.

Navazují další výzkumné otázky, jejichž předpokladem je:

- Lidé se snaží stravovat kvalitně a z vlastních zdrojů, podporovat malovýrobce ve svém regionu a pěstovat potraviny.
- Lidé si uvědomují, že kupují zboží, které nepotřebují a uvědomují si špatný stav naší planety.

4.1.3. Seskupení otázek do ankety

Anketa byla rozdělena do pomyslných tří částí. V první části, úvodní, jsem se snažila získat základní informace o respondentech. Například jejich pohlaví, věk, dosažené vzdělání a kde žijí. Tím bude zjištěna pozice respondenta ve společnosti. Do druhé části jsem uskupila otázky pro výzkum nejdůležitější. Jelikož se anketa skládá z 26 otázek, nechtěla jsem, aby lidé odpovídali na stěžejní otázky až na konec. Je tu riziko, že se již nebudou tak soustředit a v závěru ankety nad odpověďmi už nebudou tolik přemýšlet. Tuto část anketního šetření tvoří i otázky otevřené, kde respondent odpovídá vlastními slovy. To je také důležité, přispívá to kvalitativní stránce výzkumu. Třetí část se skládá z otázek, které již nejsou tak náročné na přemýšlení. Pro představu jsou zde otázky: „Jste věřící?“ Nebo: „Řídíte se při nákupech slevovými akcemi?“ Už zde nejsou otevřené otázky,

ale většinou jen možnosti odpovědí: „ano“, „ne“, „nevím“. Respondent už se nemusí tak soustředit a přemýšlet nad odpověďmi, proto se hodí na závěr ankety.

Anketa byla vytvořena tak, aby se odpovědi mohly porovnat mezi sebou. Příkladem může být souvislost narození na venkově a vztah k přírodě a ekologii. Působí na sebe tyto skutečnosti? Anketu sestavuji podle stanovené hypotézy a podle výzkumných otázek. Jedná se vlastně o dílčí cíle práce.

Chtěla jsem zároveň vhodně formulovanými otázkami respondenty přimět k zamyšlení nad současným stavem planety. Např. otázkou: „Myslíte si, že současný životní styl je trvale udržitelný?“ Lidé se tím pádem zamyslí. Pro výzkum ale tato odpověď není stěžejní.

Anketu jsem rozdávala v papírové formě osobně mezi respondenty. Cílem bylo získat 50 vyplněných anketních archů. S ohledem na malý počet respondentů je jisté, že výsledky nelze zobecňovat na celou Českou republiku. Poprosila jsem své známé, známé svých rodičů a prarodičů, rodinné příslušníky, spolužáky, atd. Tím byly získány všechny

věkové kategorie uvedené v anketě. Šetření jsem prováděla hlavně v okolí města Vrchlabí, kde žiji a v Praze, kde studuji. Tím jsem získala respondenty, kteří se narodili ve městě i na venkově.

5. Zhodnocení výsledků

5.1. Charakteristika vzorku

Oslovila jsem tedy celkem 50 lidí, z toho bylo 36 žen a 14 mužů. Jak už jsem uvedla, obsaženy byly všechny věkové kategorie. Nejvíce lidí připadlo do rozmezí 20 – 39 let, což byl můj záměr. Tito lidé se totiž teprve rozhodují, jak budou žít, kde a jakým způsobem, či zakládají rodiny. Což je pro výzkum důležité. Nejvíce zastoupené bylo tedy výše zmíněné věkové rozmezí, spadá sem 22 lidí, tedy 44%. Druhá nejzastoupenější kategorie byla 40 – 59 let (20 lidí, tedy 40%), dále 7 lidí bylo šedesátiletých a více (14%).

Z ankety je dále patrné, že nejvíce respondentů dosáhlo středoškolského vzdělání, bylo jich celkem 26 (tedy 52%). Dále 12 lidí je pouze vyučeno, což jistě souvisí s tím, že hodně respondentů patří do věkové kategorie 40 – 59 let. Dříve bylo vyučení v oboru běžným vzděláním. Vysokoškolského vzdělání dosáhlo 18% dotazovaných.

Co se týká trvalého místa bydliště, stejný počet, a to 22 (44%) respondentů žije v obci do 1000 obyvatel a v obci, která má 3001 – 50 000 obyvatel. Další otázkou bylo, kolik obyvatel měla obec, kde se narodili. Zjistila jsem tím, a to je zajímavé, že lidé, kteří se přestěhovali, se přestěhovali spíše do menší obce (61% ze všech přestěhovaných). Většinou se přesunuli na vesnici s počtem obyvatel menším než 1000. Méně bylo těch, kteří se přestěhovali z obce menší do větší (zbylých 39%). V rodinném domě bydlí 39 (78%) dotazovaných a v bytě 11 (22%).

5.2. Ekologické postoje

Dále následovaly otázky, které se už týkaly konkrétněji ekologické aktivity a názorů respondentů na tento životní směr.

Nejdříve bylo žádoucí zjistit, jestli si lidé vůbec uvědomují, že současný životní styl není udržitelný. Většina dotazovaných si myslí, že není udržitelný (bylo jich 29, tedy

58%), 7 lidí uvedlo, že je trvale udržitelný (14%) a 13 (tedy 26%) lidí vybralo možnost: „nepřemýšlím nad tím“. Ještě více mě potěšily odpovědi na další otázku: „Zajímáte se o ekologii?“. 35 lidí uvedlo, že ano, 15, že ne.

Následovala otázka, jestli jsou respondenti nějak ekologicky aktivní. Jestli např. třídí odpad, pokud mohou, přepravují se raději hromadnou dopravou než autem atd. 39 (78%) lidí uvedlo, že jsou takto aktivní. Jako podbod k otázce měli možnost napsat i slovní odpověď. Nejvíce lidí uvedlo, že třídí odpad. Někteří napsali, že používají ekologické čisticí přípravky, jezdí spíše na kole, vlakem, autobusem, šetří papírem, co nejméně používají chemická hnojiva, kompostují a jedna žena dokonce uvedla, že nepoužívá lednici, což je velmi zajímavé. Dále zde dotazovaní psali např., že přemýšlí už u nákupu, jakou potravinu koupí, v jakém obalu apod., že nakupují ovoce a zeleninu od místních zemědělců, používají eko-drogerii, neplývají potravinami a energiemi atd.

Dále bylo zkoumáno, jestli spotřebitelé cítí vnitřně potřebu méně zatěžovat přírodu než doposud, žít ekologičtěji. 27 (54%) lidí odpovědělo, že tu potřebu cítí, 18 (36%) lidí si myslí, že žijí ekologičtěji, než lidé v jejich okolí a 5 (10%) lidí nemá potřebu se tímto zabývat.

Dotazovaní zde měli možnost stručně vepsat, co je pro ně překážkou v ekologickém způsobu života. Pokud chtějí žít ekologicky, co jim brání v tom to uskutečnit. Někteří zde uvedli např., že to nedokážou uvést do praxe, jsou pohodlní, nebo potřebují více lidí okolo sebe, kteří chtějí jít stejným směrem s nimi. Někdo nemá čas, potřebuje se přemísťovat rychleji, a proto jezdí autem. Lidé uváděli hodně finanční důvody, například v tom smyslu, že biopotraviny jsou dražší než normální potraviny apod. Někdo uvedl, že nevidí překážky, ale spíše by potřeboval rozšířit své snahy. Dotyčný chce vybudovat skleník a pěstovat si vlastní zeleninu a také začít včelařit nebo chovat slepice.

5.3. Omezení potřeb

U dalších odpovědí se už musel respondent více zamyslet. Na otázku, zdali jsou schopní vzdát se nějaké své potřeby ve prospěch životního prostředí, 52% lidí odpovědělo, že ano, pouze jeden člověk uvedl, že by se žádné své potřeby nevzdal. Zbytek, tedy 46% všech dotazovaných zaškrtnulo, že neví, zda by se něčeho dokázali vzdát. Dále byla do dotazníku zařazena otázka, kde mě osobně velice zajímalo, jak respondenti odpoví.

Zněla: „Dokázal/a byste žít bez auta a přepravovat se jiným způsobem?“ Je potěšující, že 29 lidí by to zvládlo, 17 ne a 4 dotazovaní si nebyli jistí.

Následovala otázka, kde šlo konkrétně o to, kterých vymožeností typických pro dnešní dobu by se nechtěli vzdát a pokud by museli, tak až úplně na posledním místě. Mohli zde vybrat i více možností anebo vepsat vlastní odpověď. Na prvním místě by nejvíce postrádali elektrické spotřebiče (29 lidí), poté mobil (17 lidí), auto (9 lidí), exotické potraviny přepravované z velkých vzdáleností (6 lidí), televize (5 lidí), a dále vpisovali např. saponáty, notebook, internet, lednici, pračku či dobré jídlo. Z toho vyplývá, že by nejvíce postrádali elektřinu.

Další otázka byla opačná, v čem by se naopak dokázali omezit a dobrovolně bez toho žít. Skoro všichni (46 lidí) by se obešli bez značkového oblékání, drahých věcí na sebe, 44 respondentů by oželelo nadstandardní služby, jako je kosmetika, masáže, drahý kadeřník. 32 dotazovaných by nemuselo cestovat na velké vzdálenosti (letecky). Poté by se dotazovaní obešli bez různých druhů saponátů na úklid, praní, stačil by jim jeden univerzální (např. Jar). Dobrovolně by se ještě vzdali třeba internetu, některých elektrických spotřebičů v domě nebo cestování autem. Jeden respondent uvedl, že by se obešel bez velkého domu, který má, stačil by mu dům menší.

Dále se zjistilo, že 38 lidí (76%) ze všech dotazovaných šetří pitnou vodou. Další podotázka byla, jestliže vodou šetří, co je k tomu vlastně vede. Nejvíce lidí uvedlo, že nechtějí plýtvat, protože si uvědomují, že zdroje pitné vody jsou omezené. O něco méně lidí zvolilo možnost, že jim vadí placení zbytečně velkých účtů za vodné a stočné.

5.4. Vlastní produkce plodin a nákup

Další část ankety byla zaměřena na to, zda si lidé sami pěstují potraviny a jakým způsobem nakupují. Na otázku, zda se dotazovaní řídí při nákupech slevovými akcemi jich stejný počet odpovědělo ano i ne (v obou případech 23 lidí), 4 lidé uvedli, že neví, jestli je slevové akce ovlivňují. Navazovala otázka, zdali vědomě nakupují zboží, které viděli v reklamě. Velmi převažovala odpověď „ne“, vybralo ji 39 lidí z 50 (78%). Odpověď „ano“ zvolili jen tři lidé.

V souvislosti s počtem respondentů žijících v rodinném domě, (viz výše, je to 78% všech dotazovaných), zahradu či zahrádku vlastní 40 lidí, tedy 80%.

Následovala otázka, jestli se snaží být samozásobiteli a pěstovat si například zeleninu a ovoce. Nejvíce lidí uvedlo, že ano (23 lidí, tedy 46%), „ne“ uvedlo 16 lidí (tedy 32%) a zbylých 12 lidí zvolilo možnost „ne, ale chtěl/a bych“. S touto otázkou souvisí i ta následující. Snaží se dotazovaní nakupovat zboží u místních a regionálních pěstitelů a výrobců? 30 lidí uvedlo, že takto nakupují, 20 lidí, že ne.

Tento způsob nákupu např. mléka a mléčných výrobků od místního farmáře, začíná narůstat na oblibě. Je to spojeno s touhou člověka jíst zdravěji a kvalitněji než doposud. Já osobně i moje rodina nakupujeme od farmáře již několik let, je to i z toho důvodu, že se ho snažíme podporovat. Na drobné regionální zemědělce jsou totiž kladeny vysoké nároky, ať už se jedná o přísné hygienické normy nebo i velký tlak konkurence. V neposlední řadě jsou tyto výrobky opravdu chutné a poctivě vyrobené.

Dále v tomto duchu navazovala otázka, jestli si lidé myslí, že nakupují pouze potřebné věci. Z odpovědí se moc zjistit nedalo, protože 50% dotazovaných odpovědělo „ano“ a 50% „ne“. Dále je pozitivní výsledek u otázky: „Řešíte nějakou svoji nespokojenost tím, že si jdete něco nového koupit?“ 38 (76%) lidí ze všech respondentů uvedlo, že tímto své nespokojenosti neřeší. To ukazuje, že si umí najít radost a uspokojit se i nemateriálními věcmi. Pustí si hudbu, jdou někam s přáteli. Toto zjištění má význam pro výzkum.

5.5. Další anketní otázky

V anketě se dále nacházely už jen lehčí, na přemýšlení nenáročné otázky. Jednou z nich byla tato: „Jste věřící?“ Většina uvedla, že nejsou věřící (33 lidí, tedy 66%), 12 lidí je věřících a 5 lidí vybralo možnost: „nechci odpovídat“. Následovala otázka, jestli mezi jejich lidské potřeby patří chození do přírody. Pouze 3 lidé uvedli, že ne. Jinak 44 lidí chození do přírody potřebují. Být v kontaktu s přírodou je přirozenost člověka. V dnešní době se člověk odklonil od přírody, ale k životu ji potřebuje, proto ji vyhledává. Zároveň pouze jeden člověk uvedl, že si nepřipouští, že zdroje na planetě Zemi jsou vyčerpatelné, zbylých 49 respondentů si to uvědomuje. Toto je taky pozitivní informace pro výzkum.

Na závěr připadly už pouhé dvě otázky, které se týkaly konkrétně pojmu „Dobrovolná skromnost“. Jak jsem již uvedla výše, o tomto pojmu dříve slyšelo jen 15 lidí (tedy 30% všech dotazovaných). Z toho také plyne, že hodně z respondentů netuší, jestli je to správný směr (30%). 16 (32%) lidí si myslí, že tento způsob života naopak vhodný je.

5.6. Výsledky s ohledem na hypotézu a výzkumné otázky

5.6.1. Souvislost místa narození se způsobem života

Část hypotézy, která se měla potvrdit, zněla tak, že lidé narození na venkově mají větší vztah k přírodě a větší zájem o ekologický způsob života a skromnost než lidé narození ve městě.

Za respondenty narozené na venkově jsem považovala ty, kteří označili jakou svou odpověď buď „obec do 1000 obyvatel“ nebo „1001 – 3000 obyvatel“. Ostatní byli považováni za narozené ve městě. Dotazovaných narozených na venkově bylo celkem 24 a ve městě 26.

Bylo zjištěno, že z 24 původních vesničanů si 16 připouští neudržitelnost současného životního stylu, tedy 67%. Z původně městských lidí si to samé myslí pouze 12 lidí, tedy 46%. I když rozdíl není nijak markantní, z tohoto výsledku vyplývá, že respondenti narození na venkově si více uvědomují hrozby současného způsobu života. Tuší, že tato forma hospodářského a ekonomického růstu bude zanedlouho problémem.

Dále v otázkách, či se dotyční zajímají o ekologii a snaží se být nějak ekologicky aktivní, se počet skoro nelišil. O ekologii se zajímají „oba tábory“ podobně. Lidí z venkova je to 18 z 24, čili 75% a respondentů z města 18 z 26, tedy 69%.

Vztah zkoumaných subjektů k přírodě se dá zjistit i tím, zdali šetří pitnou vodu. Pokud takto činí z důvodu uvědomění si jejího nedostatku a možnosti vyčerpání zdrojů, dá se předpokládat, že tu nějaký bližší vztah dotyčného k přírodě nalezneme. 15 z 24 lidí, čili 62,5% narozených na venkově šetří pitnou vodou, protože si uvědomují omezenost jejich zdrojů. Z původně městských lidí s vodou tímto způsobem zachází jen 12 z 26, tedy 46%. Také z tohoto výsledku vyplývá větší šetrnost k planetě spíše u lidí pocházejících z venkova.

Další otázka, která byla vložena do ankety, aby potvrdila nebo vyvrátila stanovenou hypotézu, se týká vnitřní potřeby méně zatěžovat přírodu než doposud a žít ekologičtěji. Tuto touhu vyjádřilo 67% obyvatel pocházejících z venkova a pouze 46% původně městských občanů. Opět zde vidíme větší soulad a cítění s přírodním životním prostředím u dotazovaných narozených na venkově.

Tvrzení hypotézy podporuje i zhodnocení otázky: „Patří mezi Vaše životní potřeby chození do přírody?“. Zde vyjádřilo souhlas 92% všech dotazovaných z venkova a jen 81% občanů pocházejících z města.

Z výše uvedeného vyplývá, že výzkum opravdu potvrdil souvislost žití a především narození lidí na venkově se zájmem o ekologický způsob života a větší vztah k přírodě. S ohledem na věkové kategorie rozlišené v anketě mají největší povědomí o pojmu „dobrovolná skromnost“ lidé ve věku 40 - 59 let. 35% z nich již o tomto pojmu někdy slyšelo. Zároveň si i stejné procento dotazovaných z této kategorie myslí, že je to správný směr. Zaměříme-li se na vzdělanostní kategorie, nejvíce se setkali s tímto pojmem lidé se středoškolským vzděláním (34,6%) a stejně dotazovaných uvedlo, že je to pro budoucnost cesta vhodná.

5.6.2. Vliv náboženství

Další část hypotézy obsahovala tvrzení, že věřící berou více ohled na životní prostředí. Ve zkoumaném vzorku se zdá, že předpoklad by mohl platit. Z anketního šetření vyplynulo, že 10 z 12 (tedy 83%) věřících má zájem o ekologii. 92% věřících se snaží být ekologicky aktivní, 67% věřících je schopno vzdát se nějaké své potřeby ve prospěch životního prostředí, 75% věřících cítí vnitřně potřebu méně zatěžovat přírodu a žít ekologičtěji než doposud. Je třeba vyloučit lidi, kteří nechtěli na otázku ohledně vyznání odpovídat (byli to 4 respondenti). Ti, kteří uvedli, že nejsou věřící, z nich má zájem o ekologii 21 z 34 dotazovaných, tedy 62%.

Z ekologického hlediska je aktivních 73,5% lidí, kteří se označili za „nevěřící“. Svých potřeb by se ve prospěch životního prostředí vzdalo 50% ze všech dotazovaných bez náboženského vyznání. Potřebu žít ekologičtěji cítí 15 (tedy 44%) lidí, kteří v anketě vybrali možnost, že věřící nejsou.

5.6.3. Omezení člověka a život bez elektrické energie

Dále se anketním šetřením zjišťovaly hodnoty člověka, co je pro něj nezbytné a v čem by se dokázal omezit. Hypotézou zde bylo tvrzení, že lidé by se obtížně obešli bez elektrické energie. Tato hypotéza byla potvrzena.

Tuto část hypotézy jsem již částečně přiblížila výše. Hodnoty člověka byly zjišťovány hlavně prostřednictvím otázek typu: „Kterých vymožeností typických

pro dnešní dobu byste se nechtěl/a vzdát a pokud byste musel/a, tak až úplně jako posledních?“, „V čem byste se dokázal/a omezit a dobrovolně bez toho žít?“ nebo: „Jste schopný/á vzdát se nějaké své potřeby ve prospěch životního prostředí?“. To, že se lidé dokážou vzdát nějakých svých potřeb, již bylo výzkumem prokázáno (26 lidí zaškrtnulo „ano“, 23 si nebylo jisto.).

Dále dotazovaní volili možnosti u výše zmíněných otázek. Mohli vybrat více odpovědí anebo vepsat svůj vlastní názor. Nejvíce by z výčtu věcí uvedených v otázce scházely dotazovaným elektrické spotřebiče, poté mobil, auto, exotické potraviny, televize a jiné. Dobrovolně by respondenti dokázali žít bez přehnaně drahého oblékání, to se umístilo na prvním místě, poté bez nadstandardních služeb (např. masáží), následovalo cestování na velké vzdálenosti (letecky). Méně hlasů získal internet, některé elektrické spotřebiče v domě a různé druhy saponátů (myšleno způsobem, že jim stačí doma jeden univerzální čisticí prostředek). Z uvedeného vyplývá, že největším problémem by opravdu byla ztráta elektrické energie.

5.6.4. Stravování a vlastní hospodaření

Navazující výzkumná otázka se zabývala tím, jestli se lidé snaží stravovat kvalitně a z vlastních zdrojů, podporovat malovýrobce ve svém regionu a pěstovat potraviny. Ta se výzkumem potvrdila. 80% všech dotazovaných vlastní zahradu či zahrádku a 46% si samo pěstuje ovoce, zeleninu a snaží se být samozásobiteli. Dalších 24% ze všech respondentů sice zatím nejsou samozásobiteli, ale chtěli by se jimi stát. Dále ve prospěch hypotézy hovoří i výsledek odpovědí na otázku, zdali se lidé snaží nakupovat u místních a regionálních výrobců. 60% dotazovaných tímto způsobem potraviny pořizuje.

5.6.5. Nadměrná spotřeba a stav planety

Další výzkumná otázka se zaměřila na to, jestli si lidé uvědomují nakupování nepotřebných věcí a jsou obeznámeni se špatným stavem naší planety. Anketní výzkum ji úplně neobjasnil, jelikož nevyšel jednostranný výsledek. 23 (46%) lidí zvolilo možnost, že se při nákupech řídí slevovými akcemi, stejný počet uvedl opak. 25 respondentů si myslí, že kupuje v obchodě pouze potřebné věci a 25 lidí uvedlo, že vybírají zbytečnosti. Na otázku, jestli vědomě nakupují zboží, které viděli v reklamě, odpověděli 4 respondenti „ano“, 39 lidí bylo proti, a 7 dotazovaných se nevyjádřilo.

Anketním výzkumem se také zjistilo, že si skoro 100% dotazovaných uvědomuje vyčerpatelnost zdrojů na planetě Zemi (49 respondentů). Názor dotazovaných na udržitelnost současného životního stylu není v tom případě moc překvapivý. 29 lidí tvrdí, že je neudržitelný, 7 jich věří v udržitelnost a 13 dotazovaných nad tímto problémem vůbec nepřemýšlí.

6. Závěr

Závěr práce přibližuje skutečnosti zjištěné při výzkumu, vlastní osobní názor a doporučení pro podporu životního směru spočívajícího v dobrovolném omezení spotřeby a zachování základních hodnot pro budoucí generace.

V této práci bylo nejdříve uvedeno několik cest, jejichž prostřednictvím se dá směřovat k větší skromnosti a zároveň efektivně pomáhat a odlehčovat planetě z ekologického hlediska. Byly zde přiblíženy i některé způsoby, jak ovlivnit vztah lidí k přírodě a zvýšit povědomí o možnosti skromnějšího života. Podle mého názoru by se mělo začít vhodným vzděláním těch nejmenších, tedy dětí. Ekologická výchova na školách po linii školství nebo Waldorfská škola jsou prostředky, které dokážou podnítit u lidí souznění s přírodou, ukázat jim jiné možné způsoby života, které tak nezatěžují přírodní životní prostředí a planetu Zemi.

Je třeba zvýšit informovanost i u dospělých. Pro obyvatelstvo lze pořádát besedy s odborníky, školení například prostřednictvím spolků či svazů ochranářů přírody. Působit na obyvatelstvo se dá i po linii státních úřadů a odborů životního prostředí. Městské úřady by se také mohly zapojit do osvěty.

Jednou z možností je i vytvoření ankety či dotazníku pro občany, kterými by městský úřad zjistil, jestli jsou lidé schopní chovat se šetrněji k přírodě, pokud by toto chování bylo úřadem zvýhodněno. Příkladem může být větší účast na třídění odpadu pod podmínkou, že by za to občané měli nějaké výhody, třeba nižší poplatky, apod. Úřad by také mohl dát lidem prostor, aby sami poskytli nějaké návrhy. Mohli by se vyjádřit třeba k tomu, jestli chtějí sypat v zimě chodníky kamínky nebo trvají na použití posypové soli. Jaká hustota osvětlení je po ně ve městě žádoucí. Jestli by omezily jízdy autem, kdyby bylo vystavěno více cyklostezek a pěších zón. Zda by navštěvovali farmářské trhy a jak často nebo jestli by lidé využívali inzertní plochy, kdyby je úřad zřídil, apod.

Navrhuji zorganizovat „Den směnného obchodu“ či „Směnné trhy“, kdy by každý mohl přinést něco, co doma nepotřebuje a to by vyměnil nebo dotyčnému přenechal. Vznikalo by tak méně odpadů a zároveň by došlo k dalšímu použití věci, která by byla v jiném případě vyhozena.

Tyto návrhy od občanů by pak úřad vyhodnotil a podle výsledků začal jednat. Mohl by svá stanoviska konzultovat na odboru životního prostředí, který by podle mého názoru měl mít na této věci zájem.

Mělo by být v zájmu ekologických organizací, aby občané věděli něco o tom, jak zatěžují přírodu, např. obaly potravin, kolik je stojí zapnutá lednice atd. Zmíněné organizace by mohli informovat o tom, jak se recykluje lidmi vytríděný odpad, aby člověk objevil smysluplnost svého konání.

V práci byl dále přiblížen výzkum, ze kterého vyplývá, že kdyby byl člověk vhodně motivován a již od malička veden k tomuto stylu bytí, nepocíťoval by to jako újmu a byl by dobrovolně skromnější.

Anketním šetřením bylo zvýšeno obecné povědomí lidí o této problematice. Výzkumem byl analyzován současný stav skromnosti, ekologických aktivit, spotřeby, lidských potřeb a povědomí o dobrovolné skromnosti u padesáti respondentů. Zjištěny byly jejich potřeby a hodnoty.

Anketní výzkum prokázal souvislost narození na venkově s pozitivnějším vztahem k přírodě, ekologii a větší znalostí pojmu dobrovolná skromnost. Ve zkoumaném vzorku byl prokázán menší zájem o ekologickou aktivitu u lidí bez náboženského vyznání. Vždy se jednalo o nižší procento než u věřících. Pro příklad, o ekologii se zajímá 83% věřících a 73,5% těch, kteří se označili za „nevěřící“. Ekologicky aktivních a zároveň nábožensky založených respondentů je 92%. Ti, kteří se označili v anketě za „nevěřící“ a zároveň podporují ekologii je jen 62%.

Výzkumem bylo zjištěno, že lidé se dokážou omezit ve spotřebě, jsou ochotni vzdát se některých svých nároků ve prospěch přírodního životního prostředí.

Jak vyplývá z výzkumu, existují lidé, kteří vnitřně pociťují potřebu chovat se lépe k naší planetě, ale dosud tak nežijí. Problémem je jejich okolí, rodina, která nechce kráčet stejným směrem. Bez podpory a motivace od jiných lidí je pak těžké tento úmysl uvést do praxe. Důvodem je také pohodlnost, lenost a neochota respondentů omezovat se i z časového hlediska. Například uváděli, že se autem přepraví rychleji než vlakem či autobusem.

V anketě dotazovaní hojně uváděli finanční důvody jako příčinu neekologického způsobu svého života. Nekupují například biopotraviny, protože jsou dražší než obyčejné zboží.

Prostřednictvím výzkumu bylo zjištěno, že vyrůstáním v přírodě (na venkově), mají lidé později lepší vztah k přírodnímu životnímu prostředí. Proto jsou ekologické kroužky a čas strávený v přírodě velmi důležité pro další jednání člověka.

Dobrovolně skromný způsob života nejde nijak člověku nařídít nebo vnutit, člověk se skromně musí chovat z vlastního vnitřního přesvědčení, až poté bude skromnost dobrovolná. Jedná se o uvědomění si svého chování a následnou touhou chovat se k planetě Zemi lépe. Nemůžeme přizpůsobovat přírodu sobě, nikdy nad ní nezískáme nadvládu. Člověk musí žít v souladu s přírodou. Doposud se od ní snažil oprostít, chtěl, aby mu sloužila a využíval ji ve svůj prospěch. Příroda lidem sloužila hlavně jako zdroj primárních výrobních faktorů pro produkci, a tudíž i ekonomický růst, který stále zvyšuje a nutí člověka spotřebovávat a konzumovat.

Stanovený cíl práce byl v podstatě splněn. Tato problematika by vyžadovala další zkoumání. Toto téma je totiž velice obsáhlé a cílem práce nebylo rozpracovat problematiku v celé šíři a ve všech aspektech. Jistě by bylo žádoucí, aby se tímto tématem začalo zabývat více autorů. Mělo by vznikat více prací na toto téma.

Díky vypracovávání této bakalářské práce jsem měla možnost více nahlédnout do problematiky dobrovolné skromnosti a uvažovat o její reálnosti. Je dnešní konzumní společnost schopna změnit svůj životní styl? Jelikož tento životní směr vychází z vnitřního rozhodnutí člověka, musí být sám člověk něčím osloven. Mohlo by k tomu dojít například prostřednictvím nějakého odhalení, ohromení, šokující informací, která jedinci naznačí, co jeho chování způsobuje. Člověk si díky tomu uvědomí svoje sobecké počínání a rozhodne se ho změnit. Z tohoto úsudku vyplývá, že pokud by byla celková populace nějak oslovena, je dobrovolná skromnost reálná. Dnes, kdy píšu tyto řádky, je dle mého názoru tento směr spíše nereálný, ale v důsledku rychlých globálních změn je to možnost budoucnosti.

7. Seznam použitých zdrojů

- BROWN, Lester R.** *World on the Edge: How to Prevent Environmental and Economic Collapse*. 1. vyd. London : W. W. Norton & Company, Inc., 2011. str. 240. 978-0-393-33949-9.
- HRADIL, Radomil.** *Co je biologicko-dynamické zemědělství*. 1. vyd. Praha : PRO-BIO LIGA, 2011. str. 20. 978-80-904223-4-6.
- KELLER, Jan.** *Až na dno blahobytu*. 2. vyd. Brno : hnutí DUHA, 1995. str. 143. 80-902056-0-7.
- KLÍMA, Ivan.** *Jak přežít blahobyť*. 1. vyd. Brno : DOPLNĚK, 2001. str. 86. 80-7239-072-4.
- KOHÁK, Erazim.** *Zelená Svatozář, kapitoly z ekologické etiky*. 3. vyd. Praha : A. Miltová, J. Ryba, 2000. str. 204. 80-85850-86-9.
- LIBROVÁ, Hana.** *Pestří a zelení (kapitoly o dobrovolné skromnosti)*. 1. vyd. Brno : VERONICA, Hnutí DUHA, 1994. str. 218. 80-85368-18-8.
- LIBROVÁ, Hana.** *Vlažní a váhaví (kapitoly o ekologickém luxusu)*. 1. vyd. Brno : DOPLNĚK, 2003. str. 320. 80-7239-149-6.
- MÁCHAL, Aleš.** *Průvodce praktickou ekologickou výchovou*. 1. vyd. Brno : Rezekvítek Brno, 2000. str. 208. 80-902954-0-1.
- NAESS, Arne.** *Ekologie, pospolitost a životní styl*. 1. vyd. Praha : ABIES, 1996. str. 322. 80-88699-09-6.
- PRŮCHA, Jan.** *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. str. 18. 80-7178 584-9.
- SMOLKOVÁ, Táňa.** *Dítě v úctě přijmout...* 1. vyd. Praha : MAITREA, 2007. str. 112. 80-903761-2-6.
- WHITEFIELD, Patrick.** *Permakultura v kostce*. [překl.] Karol Končko. 1. vyd. Praha : Synergie, 1993. str. 119. 80-901797-4-6.

Internetové zdroje:

BŘEZOVÁ, Kateřina. Úvahy o dobrovolné skromnosti. [Online] 20. 8 2011. [Citace: 20. 10 2012.] <http://brezova.blog.idnes.cz/c/206322/Uvahy-o-dobrovolne-skromnosti.html>.

HAVEL, Václav. Změna lidského vědomí. *Youtube*. [Online] 5. 9 1997. [Citace: 20. 10 2012.] <http://www.youtube.com/watch?v=EmnJ7ibZ390>.

KUKLIŠ, Libor. Gnosis9.net. [Online] 24. 6 2010. [Citace: 10. 20 2013.] <http://gnosis9.net/view.php?cisloclanku=2010060016>.

SCHEINHERROVÁ, Barbora. Zeměloď jako pozitivní virus. A2. [Online] 17. 8 2011. [Citace: 20. 10 2012.] <http://www.advojka.cz/archiv/2011/17/zemelod-jako-pozitivni-virus>.

o. s. Zeměloď. Zeměloď. [Online] 4. 7 2012. [Citace: 20. 10 2012.] <http://www.zemelod.cz/cz/novinky/novinky.html>.

8. Přílohy

Příloha č. 1 – anketa

ANKETA

Jmenuji se Barbora Nováková a studuji obor Veřejná správa a regionální rozvoj na Provozně ekonomické fakultě České zemědělské univerzity v Praze.

Tato anketa je anonymní a zabere jen pár minut. Získané údaje budou použity pouze pro osobní výzkum, který je součástí bakalářské práce.

Předem děkuji za Váš čas, který strávíte při vyplňování. Přeji krásný den.

Vámi vybrané odpovědi zakřížkujte.

-
1. Pohlaví žena
 muž
2. Věk 0 – 19 let
 20 – 39 let
 40 – 59 let
 60 let a více
3. Moje dosažené vzdělání základní
 vyučená/ý
 středoškolské
 vysokoškolské
 jiné – vyplňte jaké
4. Žiji v obci o počtu obyvatel: do 1 000
 1 001-3 000
 3 001-50 000
 50 000-100 000
 více než 100 000
5. Narodil jsem se v obci o počtu obyvatel: do 1 000
 1 001-3 000
 3 001-50 000
 50 000-100 000
 více než 100 000

6. Bydlím: v rodinném domě
 v bytě
7. Myslíte si, že současný životní styl je trvale udržitelný?
 ano
 ne
 nepřemýšlím nad tím
8. Zajímáte se o ekologii?
 ano
 ne
9. Snažíte se být nějak ekologicky aktivní?
(třídíte odpad, máte-li možnost, přepravujete se raději hromadnou dopravou než autem)
 ano
 ne
- Pokud ano, stručně popište jak?
.....
.....
10. Jste schopný/á se vzdát nějaké své potřeby, ve prospěch životního prostředí?
 ano
 ne
 nevím
11. Dokázal/a byste žít bez auta a přepravovat se jiným způsobem?
 ano
 ne
 nevím
12. Kterých vymožeností typických pro dnešní dobu byste se nechtěl/a vzdát a pokud byste museli, tak až úplně jako posledních?
 auto
 elektrické spotřebiče
 mobil
 televize
 exotické potraviny přepravované z velkých vzdáleností
 jiné, jaké?.....

13. V čem byste se dokázal/a omezit a dobrovolně bez toho žít? Můžete vybrat i více možností.

- cestování na velké vzdálenosti (letecky)
- cestování autem
- internet
- nadstandardní služby (drahý kadeřník, masáže, kosmetika)
- přehnaně drahé oblekání (značkové věci)
- různé druhy saponátů na úklid, na praní
- některé elektrické spotřebiče v domě
- jiné, napište co:

14. Šetříte pitnou vodou?

- ano
- ne

Pokud ano, je to z toho důvodu, že:

- a) Vám vadí placení zbytečně velkých účtů za vodu (vodné, stočné)
- ano
- ne
- b) Nechcete plýtvat, protože si uvědomujete, že zdroje pitné vody jsou omezené.
- ano
- ne

15. Cítíte vnitřně potřebu méně zatěžovat přírodu než doposud, žít ekologičtěji?

- ano
- podle mě žiji ekologičtěji než lidé v mém okolí
- ne, nemám potřebu to řešit

Pokud ano, co je pro Vás překážkou, co Vám brání to uskutečnit? (např. finanční důvody, já chci třídit odpad, ale rodina s tím nesouhlasí, nedokážu to uvést do praxe, apod.)

Stručně napište:

.....

.....

16. Řídíte se při nákupech slevovými akcemi?

- ano
- ne
- nevím

17. Víte o sobě, že vědomě nakupujete zboží, které jste viděli v reklamě?

- ano
- ne
- nevím

18. Vlastníte zahradu či zahrádku?

- ano
- ne

19. Snažíte se být samozásobiteli a pěstovat si například zeleninu a ovoce?

- ano
- ne
- ne, ale chtěl/a bych

20. Snažíte se nakupovat zboží u místních a regionálních pěstitelů či výrobců? (Např. mléko od místního farmáře)

- ano
- ne

21. Připouštíte si, že zdroje na planetě Zemi jsou vyčerpitelné?

- ano
- ne

22. Myslíte si, že kupujete pouze potřebné věci?

- ano
- ne

23. Řešíte nějakou svoji nespokojenost tím, že si jdete něco nového koupit?

- ano
- ne

24. Patří mezi Vaše životní potřeby chození do přírody?

- ano
- ne
- nevím

25. Jste věřící?

- ano
- ne
- nechci odpovídat

26. Slyšeli jste někdy pojem „Dobrovolná skromnost“ ?

- ano
- ne

Pokud ano, myslíte si, že je to správný směr?

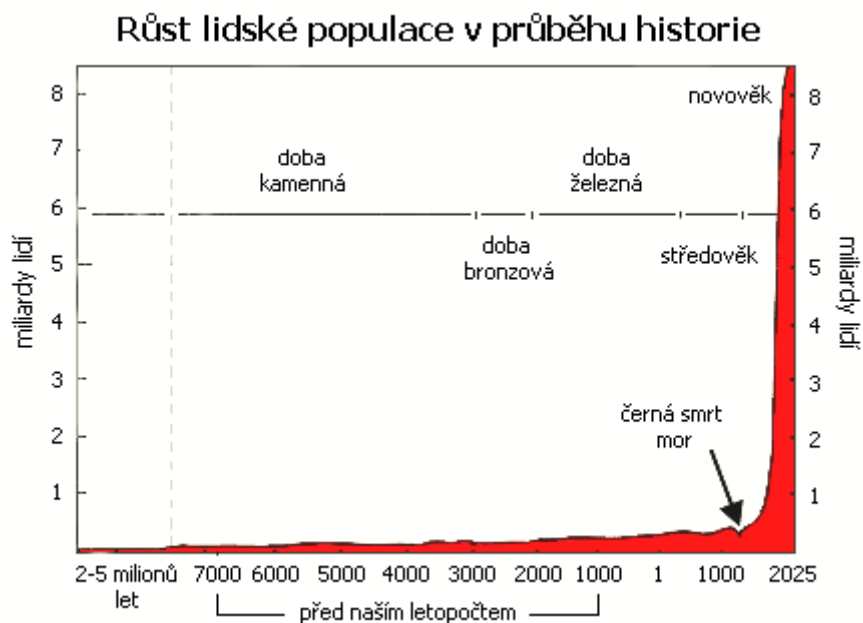
- ano
- ne
- nevím

Příloha č. 2 – foto zemělodi „Zeměnky“

*Zdroj: Stavební fórum [Online], dostupný z:
<http://www.stavebni-forum.cz/cs/article/19328/zemelod-vyplouva-do-ceske-republiky/>*

Příloha č. 3 - graf

Zdroj: Internetový magazín *Gnosis9.net* [Online], dostupný z:
<http://gnosis9.net/populace.php>